

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра: економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Економіка, планування та управління бізнесом»
на тему: **«ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА**
СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА (НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОЇ
ОБЛАСТІ)»

Виконавець:

студентка ФЕУП

Андріянова Анастасія Олександрівна

(підпис)

Науковий керівник:

к. е. н., доцент

Доброва Наталя Василівна

(підпис)

ОДЕСА – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сьогоднішній день економіка України знаходиться на етапі трансформування і дуже важливо забезпечити саме позитивний вектор змін, а саме через стабільний економічний зріст та розвиток соціальної сфери на основі раціонального використання всіх наявних ресурсів і перегляду важливості окремих ланок економіки для країни.

Серед пріоритетних ланок економіки слід виділити розвиток малого та середнього підприємництва. Розвиток малого та середнього підприємництва є пріоритетним напрямком для більшості держав. Сектор малого підприємництва забезпечую зайнятість населення, як наслідок покращується добробут громадян країни або певного регіону. Також, мале і середнє підприємництво дає поштовх для інноваційного розвитку, пошуку нових, більш ефективних і цікавих рішень.

Крім того, саме малий і середній бізнес є необхідною умовою для формування прошарку середнього класу населення у країні, а він у свою чергу є основою для становлення економічно успішної держави, що особливо актуально для України зараз.

Розвиток малого і середнього підприємництва має бути одним з пріоритетних напрямків державної політики країни, він повинен розширюватись, але ще більш важлива його стійкість на ринку. Великий вплив на малий бізнес має система оподаткування. Вона водночас повинна забезпечувати стабільні та достатні надходження до бюджету, тому що у більшості країн світу частка малого бізнесу у ВВП становить не менше половини, саме в Україні за даними 2017 року цей показник становив 15%. З іншого боку систему оподаткування не повинна перевантажувати малі підприємства, особливо ті, які тільки почали функціонувати, навпаки, повинна бути стимуляція для подальшого розвитку бізнесу і щоб він не був вимушений у подальшому переходити до тіньової частини економіки.

Проблема стійкого розвитку малого і середнього бізнесу є досить популярною, її вивченням займалися і продовжують наукову діяльність багато науковців та фахівців у своїх працях.

В зарубіжній практиці питанням дослідження малого підприємництва займалися такі видатні економісти, як: Д. Сторі, А. Освальд та П. Рейнольдс. На основі їх досліджень було створена гіпотеза про структурні зрушення у виробництві, що у свою чергу приводить до переоцінки малого і середнього підприємництва у світовому господарстві.

У свою чергу українських дослідників, що займалися питанням малого підприємництва, можна умовно розділити на дві групи. Так, питанням державної політики розвитку та підтримки малого підприємництва займалися О. Кужель, А. Бутенко, В. Ляшенко, Л. Воротіна, Н. Доброва та ін. А проблеми і перспективи діяльності малого та середнього підприємництва вивчали Л. Федулина, М. Єрмошенко, О. Мазур, В. Кобилко та ін.

Однак, не дивлячись на те, що науковцями було розглянуто і вирішено низка проблем, залишається актуальним питання визначення чинників, які

впливають на зростання та спад показників малого і середнього підприємництва, та рекомендацій щодо поліпшення бізнес клімату в країні. Також, глибшого вирішення потребує система державного регулювання і саморегулювання малого та середнього підприємництва в Україні.

Викладене вище зумовило вибір теми дослідження, постановку мети на завдань дослідження.

Мета дослідження - обґрунтування теоретичних положень та державних напрямків регулювання розвитку малого і середнього підприємництва (МСП), дослідження місця та ролі МСП в економіці України, виявлення тенденцій його розвитку.

Завдання дослідження

- дати характеристику малому та середньому підприємству та визначити особливості функціонування в загальній структурі національної економіки країни;
- визначити значення МСП в економіці України;
- проаналізувати міжнародний досвід державного розвитку малого та середнього підприємництва та обґрунтувати можливості його адаптація під реалії економіки України;
- розкрити тенденції розвитку МСП в Україні та Одеському регіоні;
- оцінити стан регулювання та підтримки підприємництва в Одеському регіоні;
- оцінити стан ділового клімату та легкості ведення бізнесу в Одеській області;
- створити модель розвитку малого бізнесу в Україні;
- надати рекомендації щодо регулювання взаємодії різних структур з метою підтримки підприємницьких проектів МСП.
- надати оцінку ризиків МСП.

Об'єкт дослідження – процеси функціонування МСП в умовах трансформації економіки України та оцінка його впливу на розвиток країни та добробут населення.

Предмет дослідження – теоретичні положення, основоположні принципи, методи і практичні рекомендації трансформації державного регулювання МСП, включаючи регіональний рівень.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань в кваліфікаційній роботі використовуються різні методи. Теоретичною основою служать положення теорій і концепцій економічного розвитку, регіональної економіки, наукові праці та методичні розробки українських та зарубіжних вчених з питань перспектив розвитку та державного регулювання малого і середнього підприємництва.

У роботі використано наступні методи: логічного узагальнення при формулюванні наукових засад економічного розвитку МСП; спостереження, для визначення особливостей розвитку малого та середнього бізнесу в Україні; аналіз галузі та міжнародного досвіду при постановці проблеми дослідження, деталізації та уточненні його предмета; порівняльний та графічний аналіз при

дослідженні особливостей розвитку малого та середнього бізнесу України; аналогії для прогнозування економічного розвитку МСП в Одеському регіоні.

Інформаційною базою дослідження слугували Закони України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, укази Президента України, матеріали Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку й торгівлі України, матеріали періодичних наукових видань, матеріали наукових конференцій, дослідження вітчизняних і зарубіжних учених-економістів у сфері розвитку малого та середнього бізнесу, монографічні видання, офіційні міжнародні рейтинги (Doing Business, Regional Doing Business – 2018), дані мережі Інтернет.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (91 найменування) та 5-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 109 сторінки. Основний зміст викладено на 75 сторінках. Робота містить 17 таблиць, 19 рисунків

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано 1 статтю: Актуальні проблеми розвитку малого та середнього підприємництва в Україні// Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом. – 2019. – № 31.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретичні основи державного регулювання розвитку малого та середнього підприємництва в Україні»** надано характеристику особливостям функціонування малого та середнього підприємництва в Україні, розглянуто економічну сутність та значення малого підприємництва в розвитку економіки України, міжнародний досвід державного регулювання малого та середнього бізнесу.

У другому розділі **«Аналіз діяльності вітчизняних суб'єктів малого і середнього бізнесу»** надано характеристику тенденціям розвитку малого і середнього підприємництва в Україні Одеській області, проведено оцінку стану регулювання та підтримки підприємництва, ділового клімату та легкості ведення бізнесу в Одеській області.

У третьому розділі **«Шляхи удосконалення державного регулювання малого та середнього підприємництва на прикладі Одеської області»** проведено моделювання розвитку малого бізнесу в Україні, обґрунтовано регулювання взаємодії різних структур з метою активізації реалізації проектів в малому та середньому бізнесі, проведена оцінка ризиків в малому та середньому бізнесі.

ВИСНОВКИ

Розглянувши теоретичні та практичні питання державного регулювання малого та середнього бізнесу на прикладі Одеської області, в роботі сформульовані наступні висновки.

1. Особливостями функціонування малого та середнього підприємництва в Україні є його здатність створюватись і працювати в будь-яких умовах, не зважаючи на економічні спади, інфляцію, високу платню за кредит, відсутність необхідної інфраструктури, невизначеність майбутнього і високий ступінь ризику; вони не потребують значного фінансування та особливих зусиль з боку держави для свого розвитку, але вносять неоціненний внесок у вирішення проблем перехідної економіки, проблем трансформаційного, економічного та соціально-психологічного характеру.

2. Економічна сутність та значення малого підприємництва в розвитку економіки України полягає у його здатності забезпечити самозанятість у країні, що допоможе сформувати міцний середній клас суспільства, а це у свою чергу приведе до росту економіки у цілому. Окрім цього, МСП здатне працювати у кооперації з великими підприємствами, що у майбутньому дасть позитивний синергетичний ефект. У період різких економічних спадів мале підприємництво більш гнучке і швидше реагує на зміни зовні, у масштабах країни це призведе до менших втрат, включаючи безробіття. Тобто, розвиток сфери МСП є необхідною умовою для покращення добробуту в Україні на всіх ланках життя.

3. Наступність міжнародного досвіду державного регулювання малого та середнього бізнесу полягає у розробці більш приближеною до реалій сьогодення кредитної політики для суб'єктів МСП, створенні центрів розвитку малого підприємництва, що допоможе підтримувати конкурентоспроможність у час постійних змін та нововведень. Необхідно також започаткувати тісну співпрацю усіх державних органів, це буде початком створення так званого «єдиного вікна», завдяки цьому підприємці зможуть зберегти час і частину грошей, витратити їх на розвиток власної справи, як побічний позитивний ефект можна буде спостерігати зменшення рівня корупції. Цікавим зарубіжним прикладом, який можна спробувати започаткувати в Україні є «податкові канікули», або звільнення від сплати деяких податків у перший час становлення бізнесу, це полегшить життя молодим підприємцям і зацікавить інвесторів.

4. Загальні тенденції розвитку підприємництва в Україні свідчить про те, що загальна кількість підприємств в Україні за період 2010 – 2018 роки зменшилась на 10,7%. У розрізі груп підприємств найбільше зменшення відбулося у групах великих (-31,9%) та середніх (-28,8%) підприємств. Основною причиною такого становища є втрата контролю над значною частиною територій (Крим та деякі райони Донецької та Луганської областей). Крім того, зменшення кількості крупних підприємств відбулось за рахунок зниження курсу національної валюти в наслідок чого значна кількість крупних підприємств втратила право називатися такими за ознакою обсягів реалізації. В наслідок цього дещо підвищилась доля малих та мікропідприємств у загальній їх кількості.

Ріст обсягів реалізації, який на всіх групах підприємств значно зріз, треба корегувати на рівень інфляції, який за офіційними даним у 2017 році склав 267,3% до рівня 2010 року. Перерахунок на індекс інфляції показав, що обсяги

реалізації зменшились більше всього на великих (-21,8%) та середніх (-22,4%), що пояснюється зменшенням їхньої кількості. В той же час звертає на себе увагу факт збільшення фізичного обсягу продажу у категорії ФОП на 3,9%. Це пояснюється насамперед тим, що малі підприємства більш мобільні та їм легше пристосовуватися до негативних змін, які відбувалися протягом 2012 – 2017 років.

5. Проведена оцінка стану регулювання та підтримки підприємництва в Одеському регіоні свідчить, що важним показником оцінки підприємницького середовища є також кредитні рейтинги обласних центрів. 24 травня 2019 року незалежне рейтингове агентство «Кредит-Рейтинг» оголосило про підтвердження довгострокового кредитного рейтингу м. Одеса на рівні uaAA-. Прогноз рейтингу – стабільний. Рівень інвестиційної привабливості міста Одеси було підтверджено на рівні uaINV5 (найвищий рівень інвестиційної привабливості). Кредитний рейтинг ґрунтується на результатах аналізу економічних та фінансових показників за 2018 рік, даних щодо демографічної ситуації, стану ринку праці, інформації щодо боргових зобов'язань міста, наявної в розпорядженні комунальної власності та перспективних планів на майбутнє.

6. Оцінка ділового клімату та легкості ведення бізнесу в Одеській області проводилась на основі показника легкості ведення бізнесу. За даним дослідження легкості ведення бізнесу, серед регіонів з найкрупнішими містами України перше місце займає Львівська область, а друге місце посідає – Одеська. Для Одеського регіону цей показник не поганий, але враховуючи весь його наявний потенціал, то результат міг бути і кращим. Місцевій владі необхідно звернути на це увагу і почати відповідні зміни, у першу чергу пов'язані з переглядом податків на місцевому рівні, тривалістю процедур для оформлення документів та їх вартості. Необхідно скорочувати ланцюг державних інстанцій активно застосовуючи принцип «відкритого вікна», також значні позитивні зміни принесе поява «зони вільної торгівлі», а на державному рівні необхідно розпочати дії, які б могли опосередковано вплинути на зменшення відсоткових ставок по кредитах для підприємців.

7. Прийняття ефективних рішень в напрямку регулювання діяльності малого бізнесу неможливо без знань про його внутрішні механізми та взаємозв'язки між його різними елементами. Для цього необхідно проводити аналіз різних економіко-економічних моделей розвитку малого та середнього бізнесу. Для побудови такої моделі використовується виробнича функція Тінбергена. Розрахунок проводився за допомогою програми Statistica. Дана модель дає можливість уникнути автокореляції залишків та мультиколінеарності. Про адекватність та достовірність даної моделі, а також тісний взаємозв'язок між факторами, які вона описує, свідчать коефіцієнти апроксимації та детермінації, які рівні одиниці.

За побудованою моделлю можна зробити висновок про високу витратоємність діяльності малого підприємництва в Україні, оскільки $\alpha = 1,168$. Крім того на даний фактор впливає фактор високої кількості фіктивних підприємств,

на який вказувалось в ході аналізу. Водночас рівень використання трудових ресурсів є досить низьким ($\beta = 0,067$), що зумовлено особливістю малого підприємства як підприємства з невеликою (до 50 осіб) кількістю найманих працівників. Для підвищення ефективності функціонування малого бізнесу України варто знизити показники витратоємності виробництва, зокрема за рахунок впровадження досягнень НТП та залучення додаткової робочої сили. МП України знаходиться на досить низькому рівні інноваційного розвитку, про що свідчить коефіцієнт $\lambda = 0,436$. Згідно з побудованою моделлю, активізація інноваційної діяльності малих підприємств призведе до покращення результативності їх функціонування.

8. Обґрунтовано пропозиції щодо схеми координації державних установ, а також діючих бізнес – інкубаторів з метою активізації діяльності малих та середніх підприємств регіону, яка спрямована на поліпшення інвестиційного клімату та підвищення рівня зайнятості. Учасниками проекту при цьому будуть Фонд соціального страхування на випадок безробіття (у якості пасивного інвестору), бізнес – інкубатор (замовник проекту) та інші активні та пасивні інвестори, в тому числі банківські установи. Оптимальним співвідношенням джерел фінансових ресурсів при реалізації проекту, ми вважаємо наступне: Фонд соціального страхування на випадок безробіття – 30-40%; бізнес – інкубатор – 5-10%, інвестори – 50-65%. У відповідній пропорції планується й розподіл прибутку зі збільшенням частки бізнес-інкубатору за рахунок виконуваних функцій організатора проекту. Обов'язковою умовою участі в фінансуванні є працевлаштування осіб, які стоять на обліку в фонді в обсягу не менше ніж 70% від робочих місць, які створюються.

9. Наведені дані свідчать про те, що всі учасники проекту повертають свої кошти зі значними прибутками. Сума дивідендів, яка підлягає до виплати 4691,4 тис. грн., що більше ніж в 10 разів більша за їх стартові витрати. Крім того у них залишаються акції, які вони можуть продати і таким чином ще більше підвищити суму своїх доходів.

АНОТАЦІЯ

Андріянова А. О., «Державне регулювання розвитку малого та середнього підприємництва (на прикладі Одеської області)».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за магістерською програмою «Економіка, планування та управління бізнесом». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2019

У роботі розглядаються теоретичні аспекти державного регулювання розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Проаналізовано діяльність вітчизняних суб'єктів малого і середнього бізнесу в одеській області. Запропоновані шляхи удосконалення державного регулювання малого та середнього підприємництва на прикладі Одеської області.

Ключові слова: мале підприємництво, середнє підприємництво, державне регулювання, проблеми розвитку, перспективи розвитку, шляхи удосконалення, легкість ведення бізнесу.

ANNOTATION

Andriianova A. A., «State regulation of development of small and medium-sized entrepreneurship (on the example of Odessa region)».

Qualifying work on obtaining a master's degree in the specialty "076" Entrepreneurship, Trade and Stock Exchanges " under the Master's program "Economics, Planning and Business Management". – Odessa National Economic University.– Odessa, 2019

The theoretical aspects of state regulation of development of small and medium business in Ukraine are considered in the paper. The activity of domestic small and medium-sized business entities in the Odessa region is analyzed. The ways of improvement of the state regulation of small and medium business on the example of the Odessa region are offered.

Key words: small business, medium business, state regulation, development problems, prospects for development, ways of improvement, ease of doing business.